

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 11

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемурастов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Kucharov Jamshid Qulnazarovich

ROSSIYANING PAHTA YETISHTIRISH BORASIDAGI SINOV-TAJRIBALARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR (TURKISTON TO'PLAMI MATERIALLARI ASOSIDA) 11-14

Taʼbaev Amirbek Ashirbaevich

Б.Х.КАРМИШЕВА АСАРЛАРИДА “ИЛК ҚАБИЛАЛАР”ГА ОИД ЭТНОНИМЛАР МАСАЛАСИ 15-23

Ҳамаев Нодирбек Мўминович

ТУРКИСТОНДА ИСТИҚЛОЛ УЧУН КУРАШНИНГ РИВОЖЛАНИБ БОРИШИ ВА УНИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ (1920-1924) 24-32

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA JADIDLARNING FAOLIYATI 33-36

Қозоқов Тоҳиржон Қодиралиевич

НАМАНГАНДА ҚОЗИЛАР ВА СУДЛАР ТАРИХИ 37-42

Артикбаев Ойбек Салимахамаатович

ЎЗБЕК-ҚОЗОҚ ЭТНОМАДАНИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ ОИЛАВИЙ УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАРДА НАМОЁН БЎЛИШИ (XX АСР ТОШКЕНТ ВОҲАСИ МИСОЛИДА) 43-56

Atavullayeva Shaxlo Musoyevna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BIRINCHI KONSTITUTSIYASINING YARATILISH TARIXI ... 57-62

8.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Қўчқаров Файзулло Абдужабборович

ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАР – АГРАР СОҲАНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 63-70

Shao Junling

ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S REGIONAL ECONOMY .. 71-76

Ashirov Nurmurod Qulmatovich

RAQAMLI TECHNOLOGIYALARDAN KENG KO'LAMDA FOYDALANISHDA BANK TIZIMINI IMKONIYATLARINI OSHIRISH YO'LLARI 77-82

Togayev Salim Sobirovich

BANK XIZMATLARIGA BO'LGAN ISHONCHNI OSHIRISH YOHUD MIJOZNI JALB QILISHNING SAMARALI YO'LLARI 83-89

Саттаров Ғанижон Озодович

МИНТАҚА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ОМИЛЛАРИ 90-96

<i>Yakubova Samira</i>	
LEVERAGING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: STRATEGIES FOR OPTIMAL INVESTMENT FINANCING	97-102
<i>Abdualiyev Hamidulla Toxirjonovich</i>	
OLIY TA'LIM MUASSASASINING INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH TIZIMIDAGI LOYIHALARNI BOSHQARISH OFISI	103-109
<i>Egamberdiyeva Salima Rayimovna</i>	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	110-118
<i>Xolmamatov Diyor Haqberdievich</i>	
SANOAT KORXONALARINING BOZORDAGI MAVQEINI BAHOLASHDA SPACE TAHLIL USULIDAN FOYDALANISH	119-127
<i>Gafurova Dilshoda</i>	
INNOVATIVE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING STRATEGIES AND IMPACTS	128-132
<i>Xomidov Abdugaffor Axmadjonovich</i>	
TA'LIM SOHASIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH	133-139
<i>Raxmonov Mirvoxid Rajabovich</i>	
NAVOIY VILOYATI ASOSIY KAPITALIGA INVESTITSIYALAR TUZILISHI VA DINAMIKASI TAHLILI	140-149
<i>Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li</i>	
DON VA DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA MARKETING XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA SNW TAHLIL USULINING O'RNI VA UNI QO'LLASH XUSUSIYATLARI	150-159
<i>Aziza Umarova</i>	
AKSIYALARNI BIRLAMCHI OMMAVIY JOYLASHTIRISH (IPO) AMALIYOTI ORQALI MOLIYAVIY RESURSLARNI SHAKLLANTIRISHNING HORIJ TAJRIBASI	160-167
<i>Абдуллаев Бунёд Ўткирович</i>	
СУРХОҲДАРЁ ВИЛОЯТИДА ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	168-178
<i>Matjonov Bekjon Ravshonbekovich</i>	
SOME CHARACTERISTICS OF ENSURING FOOD SAFETY IN UZBEKISTAN	179-185
<i>Алиматова Наргис Абдухалиловна</i>	
КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ-РАҚОБАТБАРДОШЛИК ОМИЛИ.....	186-197

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Kobulniyazova Gulchexra Toshpulatovna</i> F. NITSSHE "HAYOT FALSAFASI" KONSEPSIYASI IJTIMOY RIVOJLANISHNING IRRATSIONAL ASOSI	198-204
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON MOHIYATI, UNING BIOLOGIK VA IJTIMOY TABIATI	205-211
<i>Турсунов Лочин Эркинович, Хакимова Дилноза Юсуфхоновна</i> РАЗВИТИЕ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ У ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ	212-218
<i>Urinboyev Dilmurod Tura o'g'li</i> HUQUQIY FAOLLIK VA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI.....	219-225
<i>Яздонов Зикирилло Шукуруллоевич</i> АЛ-ҲАКИМ АТ-ТЕРМИЗИЙНИНГ СЎФИЁНА ҚАРАШЛАРИ ВА МАЛОМАТИЙЛИККА МУНОСАБАТИ	226-231
<i>Nabiyev Maxsud Abdumannonovich</i> IQTISODIY MADANIYATNING MAZMUNIVAMOHIYATI	232-238
<i>Haydaraliyev Shuhratjon</i> MARKAZIY OSIYODA MILLATLARARO MUNOSABATLARNING MILLIY VA MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	239-243
<i>Хамраев Сардорбек Шарафутдинович</i> ЭКОТУРИЗМ ЖАРАЁНЛАРИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ ЭВОЛЮЦИЯСИ..	244-250
<i>Xashimov Sheraxon Jo'raxonovich</i> O'ZBEKISTONNING XALQARO IMIDJINI YUKSALTIRISHDA MILLIY TURIZMDAGI EKOLOGIK TURIZMNING TUTGAN O'RNI	251-260
<i>Хатамова Рашида Закиржановна</i> ПАТРИОТИЗМ КАК ЭЛЕМЕНТ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	261-266
<i>Патиев Холдор Икромович</i> ЖАДИДЧИЛИК ҚАРАШЛАРИ НЕГИЗИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЙЎНАЛИШЛАРНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА ЖАМИЯТДА РИВОЖЛАНИШИ	267-275
<i>Ismoilova Hayitxon Maxammadjonovna</i> FARG'ONA VODIYSIDA OILA URF-ODATLARI VA QADRIYATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA UNING IJTIMOY JARAYONLARDA NAMOYON BO'LISH XUSUSIYATLARI	276-280
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> GLOBALLASHUV VA OILA AXLOQIY MADANIYATINING O'ZARO ALOQADORLIGI	281-287
<i>Raxmankulov Farhod Raximkulovich</i> MULKDORLAR QATLAMIDA IJTIMOY MAS'ULIYAT TUYG'USINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	288-292
<i>Shirinov Anvar Qanoatovich</i> MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTINING DOLZARB MASALALARI	293-299

Xandamova Marifat Akramovna
 “OSOR AL-BOQIYA” – ABU RAYHON BERUNIY ILMIIY IJODINING DURDONASI.....300-304

Teshaboev Muhiddin Marifovich
 IJTIMOIIY DAVLATDA IJTIMOIIY ADOLATNI TA’MINLASH VA IJTIMOIIY INSTITUTLARNING
 MAQSADI 305-311

Karimov Rahmat Rahmonovich, Bekbayev Rauf Rustamovich
 MADANIY ANTROPOLOGIYA FANINING PREDMETI VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
 TIZIMIDAGI O’RNI 312-320

Talapov Baxriddin Alijanovich
 DEMOKRATIYA VA SHARQONA BOSHQARISHNING ETNODIFFERENSIAL
 XUSUSIYATLARI 321-326

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ayuzmuratova Nurjamal Dastembayeva
 КАРАКАЛПАКСКИЕ ЖЕНСКИЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА.....327-332

Olga Filippova
 ADDING REDUNDANCY FUNCTIONS TO CLUSTERED IMPLEMENTATION 333-345

Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi
 INGLIZ TILIDAGI RIELTORLIK FAOLIYATIGA OID TERMINLARNING O’ZBEK TILI O’ZLASHISH
 MASALALARI 346-351

Narzieva Gulnoza Akbarovna
 LEKSIK BIRLIKLARDA MILLIY – MADANIY KOD IFODASI 352-357

Qodirova Mukaddas Tog’ayevna, Ibragimova So’g’diyona Ikrom qizi
 INGLIZ-O’ZBEK TILLARIDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT TABULARINING
 QO’LLANILISHI 358-362

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Tўраев Сардор Абдихаким ўғли
 ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
 ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ УМУМИЙ ЧОРАЛАРИ 363-371

Атаев Шокир Куранбаевич
 ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ
 АСОСЛАРИНИ ЯНАДА ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ 372-377

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
 ҲУҚУҚИЙ АНИҚЛИК ПРИНЦИПИНING АЙРИМ НАЗАРИЙ - ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ
 ХУСУСИДА 378-385

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Adizova Nigora Baxtiyorovna
 MUAMMOLI TA’LIM ASOSIDA BOSHLANG’ICH SINIF O’QUVCHILARINING DIVERGENT
 TAFAKKURINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH 386-390

<i>Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna</i> O'ZBEKISTON OLIY O'QUV YURLARI TALABALARINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH UCHUN ISPAN TILINI O'QITISHDA VIRTUAL REALLIKDAN FOYDALANISH	391-400
<i>Uralova Muxabbat Sanjar qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	401-406
<i>Kenjabaev Jahongir Abdisalimovich</i> METHODOLOGY FOR TEACHING ENGLISH BASED ON INTERNET RESOURCES	407-411
<i>Abdusamatov Alisher Sobirovich</i> TA'LIMNI LOYIHALASHTIRISH JARAYONIGA SEMIOTIK YONDASHUV	412-417
<i>Ibragimova Ehtiyotxon Ismailovna, Sobirova Nargiza Numonjonovna</i> TA'LIMDA NOVERBAL VOSITALARNING O'RNI	418-422
<i>Babayeva Maxfuza Abduvaitovna</i> TA'LIMDA FANLARARO BOG'LANISHNING AHAMIYATI	423-429
<i>Nazarova Zarrina Allaberdiyevna</i> MAKTAB O'QITUVCHILARINING KREATIV SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	430-435
<i>Jumayeva Gulnora Tursunpulatovna</i> O'QITUVCHILARINING KASBIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING SHART- SHAROITLARI	436-442
<i>Умаров Азиз Авазович</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	443-447
<i>Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI(STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI MISOLIDA).....	448-453
<i>Otamurodova Shamsu Qamar Otamurodovna</i> DIVERSIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA TALABALARNING KREATIVLIGINI YUZAGA CHIQRISH METODIKASI	454-461
<i>Komilov Nodirbek Bokijonovich</i> THE IMPORTANCE OF THE HISTORY OF MEDICINE IN INCREASING THE EXCLUSIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS	462-466
<i>Sapieva Nargiza Mamayusufovna</i> IQTIDORLI O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNI IJTIMOIY-PEDAGOGIK QO'LLAB-QUVVATLASH	467-478
<i>Norqobilova Rayxona Davlatovna</i> XORIJIY FANLARDAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINING DIAGNOSTIKASI	479-484

<i>Mamatkodirov Maxammadali Mamatisakovich</i> SINFDAN TASHQARI MASHG‘ULOTLAR UCHUN RAQAMLI VOSITALAR VA PLATFORMALARNI HAMDA O‘QITISH USULLARINI TANLASH	485-492
<i>Irgasheva Umida Raimjanovna</i> TALABALAR KASBIY NUTQ KOMPETENTSIYASINI STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	493-498
<i>Turayeva Lolaxon Yuldashevna</i> ERKIN MEXANIK TEBRANISHLARNI MAPLE DASTURIY VOSITASI YORDAMIDA O‘RGANISH VA NAMOYISH ETISH	499-505
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna</i> TALABA YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	506-510
<i>Kenjabayeva Dilafruz Abdisalimovna</i> OLIY O‘QUV YURTI SHAROITIDA ZAMONAVIY O‘QITUVCHINI TAYYORLASHNING DEONTOLOGIK KOMPONENTI	511-518
<i>Xasanova Gulnoza Raxatjanovna</i> KREDIT-MODULLI TA‘LIM TIZIMI JARAYONIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARI TALABALARINING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	519-525

12.00.00- Юридик фанлар

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
Тошкент давлат юридик университети ўқитувчиси
i.yusupov@tsul.uz

ҲУҚУҚИЙ АНИҚЛИК ПРИНЦИПИНING АЙРИМ НАЗАРИЙ - ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ХУСУСИДА

Аннотация. Ушбу илмий мақолада ҳуқуқий аниқлик принципнинг тушунчаси, ҳуқуқий аниқлик принципнинг тутган ўрни ва аҳамияти юзасидан асосланган фикрлар билдирилган. Шунингдек, ҳуқуқий аниқлик принципнинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида, ҳуқуқий аниқлик принципнинг амалиётга кенг тадбиқ этилиши натижасида қутилиши мумкин бўлган натижалар баён этилган. Ҳуқуқий аниқлик принципнинг ҳуқуқий тартибга солишнинг барча соҳалари, барча тармоқлари учун зарурий аҳамиятга эга эканлиги ва айрим мисоллар орқали ҳуқуқий аниқлик принципнинг зарурати ҳақида сўз юритилади. Ҳуқуқий аниқлик принципи юзасидан ҳуқуқшунос олимларнинг ва муаллифнинг фикрлари ва таҳлилий маълумотлари келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: Ҳуқуқ принциплари, ҳуқуқий аниқлик принципи, қонунийлик, фуқароларнинг қонун олдида тенглиги, инсонпарварлик, демократизм, одиллик, ҳуқуқни қўллаш

Yusupov Ilhomjon Ibodullayevich,
lecture of the Tashkent State University of Law

ON SOME THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE PRINCIPLE OF LEGAL CERTAINTY

Abstract. This scientific article expresses reasonable views on the concept of the Principle of legal certainty, the role and significance of the principle of legal certainty. It also tells about the features of the principle of legal certainty, about the results that can be expected as a result of the widespread introduction of the principle of legal certainty into practice. It is said that the principle of legal certainty has the necessary importance for all areas of legal regulation, for all industries, and, in some examples, the need for the principle of legal certainty. Based on the principle of legal certainty, opinions and analytical data of legal scholars and authors are cited. At the same time, information about the specifics of the application of the principle of legal certainty is described.

Key words: Principles of law, principle of legal certainty, rule of law, equality of citizens before the law, humanity, democracy, justice, law enforcement

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
Преподаватель Ташкентского
государственного юридического университета

О НЕКОТОРЫХ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И ПРАВОВЫХ АСПЕКТАХ ПРИНЦИПА ПРАВОВОЙ ОПРЕДЕЛЁННОСТИ

Аннотация. В данной научной статье выражены обоснованные взгляды на концепцию Принципа правовой определенности, роль и значение принципа правовой определенности. Также рассказывается об особенностях принципа правовой определенности, о результатах, которых можно ожидать в результате широкого внедрения принципа правовой определенности в практику. Говорится, что принцип правовой определенности имеет необходимое значение для всех областей правового регулирования, для всех отраслей, и, на некоторых примерах, необходимость в принципе правовой определенности. Исходя из принципа правовой определенности, цитируются мнения и аналитические данные ученых-юристов и авторов.

Ключевые слова: Принципы права, принцип правовой определенности, верховенство закона, равенство граждан перед законом, гуманность, демократия, справедливость, правоприменение

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I11Y2023N51>

Кириш. Ҳуқуқий аниқлик принципи Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилигида киритилмаган янги принцип ҳисобланади. Бу принципнинг амалга киритилиши қонун ижодкорлиги соҳасида қабул қилинаётган қонунларнинг аниқ бўлишига, барча учун тушунарли бўлишига ҳамда қонунларда тушунмовчиликлар, зиддиятлар бўлмаслигига асос бўлиб хизмат қилади.

Шу билан биргаликда ушбу принципнинг амалда қўлланилиши натижасида амалдаги қонунларнинг нотўғри талқин қилинишининг олди олинишига эришиш мумкин бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг амалдаги ҳуқуқ тизимида тегишли бўлган принциплар сифатида қонунийлик, барча фуқароларнинг қонун олдида тенглиги, инсонпарварлик, демократизм, одиллик каби принципларни келтириб ўтишимиз мумкин.

Бугунги кунда ҳуқуқий аниқлик принципи жуда кўплаб давлатлар ҳуқуқ тизимида алоҳида принцип сифатида киритилмоқда.

Шу билан бирга, якуний хулосаларни ҳам ҳар томонлама таҳлил қилиш, ўрганилаётган ҳуқуқий ҳодисанинг ҳақиқий норматив мазмунини талқин қилишда ҳамда баъзи ноаниқликларни аниқлашда мазкур принцип ғояларидан кенг фойдаланилмоқда.

Шунинг учун ҳуқуқий аниқлик принципнинг мазмун-моҳиятини очиб бериш, уни тушуниш бугунги кун учун энг долзарб ҳисобланади.

Материал ва методлар. Мазкур тадқиқотда илмий билишнинг таҳлил, умумлаштириш, мантиқий, ўрганиш усулларида фойдаланилди. Шу билан бирга ишда бир қатор масалаларни ҳал қилиш учун билишнинг махсус (қиёсий ҳуқуқий ва расмий ҳуқуқий) усулларида фойдаланилган.

Тадқиқот натижалари ишда қўлланилган усуллар ва методология ўрганиш доирасида фойдаланилган назарий ёндашувлар аниқ ҳуқуқий манбадан олингани, қонун ҳужжатлари таҳлили асосида таклиф ва тавсиялар берилганлиги аҳамиятлидир.

Тадқиқот натижалари. Тадқиқот натижаларига кўра, ҳуқуқий аниқлик принципи бўйича турли олимларнинг фикрлари таҳлил қилинди.

Бироқ, бизнинг амалдаги қонунчилигимизда ҳуқуқий аниқлик принципи янги принцип сифатида намоён бўлиб бормоқда. Биз мазкур илмий мақолада ҳуқуқий аниқлик принципнинг ўзига хос хусусиятлари ва қонун ижодкорлиги соҳасида тутган ўрни юзасидан фикр юритамиз.

Тадқиқот натижалари ва унинг таҳлили. Таниқли немис ҳуқуқ назарийчиси Густав Радбрух ҳуқуқий аниқлик, адолат ва сиёсат тамойилини ҳуқуқнинг учта асосий устунни деб ҳисоблаган. Бугунги кунда ҳуқуқий аниқлик принципи халқаро миқёсда қонун устуворлигининг асосий талаби сифатида эътироф этилган. Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг фикрича, қонун устуворлиги концепцияси “биринчи навбатда ҳуқуқий аниқлик ва башорат қилиш манфаати йўлида қонун устуворлигига асосланган жамиятни таъминлаш зарурлигини таъкидлашга интилади” [1].

Жамият доимий равишда ривожланиб борган сари янги-янги тушунчалар, ғоялар ва тамойиллар кириб келади. Бу эса айрим ҳуқуқ тушунчаларини изланишларнинг самарадорлик даражасини оширишни тақозо этади.

Маълумки, ғоялар ҳуқуқий тартибга солишнинг табиатини ифодалайди. Ҳуқуқий тартибга солишнинг бутун қонуниятлари ҳуқуқий тартибга солишнинг шакл ва усуллари қандай тарзда йўлга қўйилганлигига боғлиқ бўлади.

Умуминсоний принциплар тўғрисидаги фикрлар, қарашлар ва ғоялар бир қатор ҳуқуқшунос олимларнинг асарларида ҳам баён этилган. Мазкур олимлар ўз асарларида умуминсоний прицеплар тўғрисида нафақат фикр билдирганлар, балки улар мазкур фикрларини илмий асослаганлар ҳам.

Жумладан, ҳуқуқшунос олим Ш.Сайдуллаевнинг фикрича ҳуқуқ принциплари – бу ҳуқуқнинг ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи восита сифатидаги моҳиятини ифодаловчи бошланғич норматив асослар, энг асосий қарашлар, ғоялар ва қоидалардир [2].

Ҳуқуқшунос олим Ҳ.Одилқориевнинг фикрича ҳуқуқ принциплари ҳуқуқнинг шаклланиш жараёни, ривожланиши ва ҳаракатланишининг раҳбарий ғояси, бошланғич қоидаси, етакчи мезони сифатида майдонга чиқади. Аввало қонунда, ҳуқуқий нормаларда ўз тасдиғини топадиган ҳуқуқ принциплари жамиятнинг бутун сиёсий-ҳуқуқий ҳаётига, мамлакат ижтимоий тизимига тўлалигича сингиб кетади. Улар нафақат ҳуқуқнинг моҳиятини, балки унинг мазмунини тавсифлайди, унинг ички тузилиши, статик ҳолати билан бир қаторда, ҳуқуқни қўллаш жараёнини, ҳуқуқ фаолиятининг динамикасини акс эттиради [3].

Ҳуқуқшунос олим Морозованинг фикрича ҳуқуқ тамойиллари асосий ғоялар, расмий ҳуқуқ манбаларида мустақамланган ёки тан олинган ҳуқуқий амалиёт ва жамият ривожланишининг қонуниятларини акс эттирувчи муносабатлардир.

Ҳуқуқий аксиомалар кўпинча ҳуқуқ тамойиллари сифатида ишлатилади, масалан: “Бир иш бўйича икки марта даъво қилиш мумкин эмас”; “Икки киши ўртасидаги низони ҳал қилиш, учинчи шахсга зарар етказмаслиги керак”; “бошқа томон эшитилсин”; “суд адолатли бўлиши керак” [4].

Бизнинг фикримизча ҳуқуқ принциплари муайян давлатда ижтимоий муносабат иштирокчиларининг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга ва уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳурмат қилишга ҳамда мазкур ҳуқуқлар давлат томонидан муҳофаза этилишига асосланган бўлиши лозим.

Шунингдек, ҳуқуқ принциплари ҳуқуқнинг асосий қонуниятларини ўзида ифода этади ҳамда ҳуқуқ билан тартибга солинадиган бутун соҳани қамраб олади, барча учун бирдек қўлланиладиган энг умумий нормалар тизимидан иборат бўлади.

Ҳуқуқ принциплари муайян давлатнинг барча ҳуқуқий тизимини белгилаб беради ҳамда ҳуқуқ ижодкорлиги учун асосий пойдевор вазифасини ҳам ўтайди. Шу билан бирга ҳуқуқ нормаларини ишлаб чиқиш, уларни такомиллаштириш бўйича асосий таянч бўлиб хизмат қилади.

Яқин вақтгача маҳаллий ҳуқуқшунослик учун ўзига хос *terra incognita* тоифаси бўлган ҳуқуқий аниқлик принципи энди нафақат илмий доктрина вакиллари, балки якуний ва оралиқ ҳужжатларни асослаш учун ушбу фундаментал ғоянинг меъёрий мазмунидан фаол фойдаланадиган бир қатор мамлакатлар томонидан ҳам тез-тез кўриб чиқилмоқда.

Шу билан бирга, Россия федерацияси конституциявий суди, Европа суднинг ҳуқуқий позицияларини ҳам, унинг ҳужжатларида белгиланган якуний ҳулосаларни ҳам ҳар томонлама таҳлил қилиш ўрганилаётган ҳуқуқий ҳодисанинг ҳақиқий норматив мазмунини талқин қилишда баъзи ноаниқликларни аниқлашга имкон беради.

Ва биринчи навбатда, ҳуқуқий таъриф Россия Федерацияси Конституциявий суди ўз актларида тез-тез мурожаат қиладиган бошқа, ҳозирда янада мазмунли аниқланган ғоялар билан қандай боғлиқлиги ҳақида фикрлар туғилади. Хусусан, якуний суд актининг барқарорлиги тамойиллари билан, қонуннинг расмий аниқлиги ғояси *res judicata va non bis in idem* нинг таниқли ғоялари билан. Шу муносабат билан, ушбу иш доирасида конституциявий адолат актларида ушбу тоифаларга қандай ҳуқуқий таркиб берилганлигини кўриб чиқиш таклиф етилади ва шу асосда уларнинг умумий ва махсус контекстида уларнинг мақбул таркиб нисбатини ўрнатишга ҳаракат қилинади.

Конституциявий ҳуқуқшуносликнинг бир қатор актларида ҳуқуқий аниқлик принципи биринчи навбатда умумий ҳуқуқий принцип сифатида қаралади “... ҳуқуқий тартибга солиш барқарорлигини ва суд қарорининг бажарилишини назарда тутати” [5]. Шу асосда ўрганилаётган норматив ғоянинг мазмунини боғлайдиган иккита асосий элементни аниқлаш мумкин: ҳуқуқий муносабатларнинг маълум бир соҳасидаги ҳуқуқий тартибга солишнинг барқарорлиги; кучга кирган суд ҳужжатининг ҳақиқий бажарилиши.

Ушбу элементларнинг биринчисининг ҳақиқий мазмунини тушуниш учун, келинг, “ҳуқуқий тартибга солиш” ва “барқарорлик” тоифаларининг маъносини аниқлайлик. Ҳуқуқий адабиётларда ҳуқуқий тартибга солиш, қоида тариқасида, қонуннинг ижтимоий муносабатларга таъсири сифатида белгиланади, шу жумладан иккита асосий босқич: мақбул ҳуқуқий қоидаларни яратиш ва уларни бевосита амалга ошириш. Ўз навбатида, муддатли “ барқарорлик ” “ барқарорлик, доимийлик, ўзгармаслик ” деган маънони англатади [6].

Бизнинг фикримизча ҳуқуқий аниқлик тамойилининг талаблари “ҳуқуқий давлатнинг элементи” сифатида майдонга чиқади ва давлатнинг ички ва ташқи функциялари фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга ҳамда ҳуқуқий тартибга солиш механизмининг барқарор бўлишига йўналтирилади.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа судининг нуқтаи назарига кўра, агар норма етарли даражада аниқлик билан шакллантирилмаган ва натижада инсоннинг хатти-ҳаракатларини самарали тартибга солмаган бўлса қонун сифатида тан олинмайди. Аниқлик қонун, шунингдек, қонун ҳужжатларининг амалда амалга оширилишини

англатади ва *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* асосий принципи бўйича — қонунни аналогия бўйича қўллашни тақиқлашни англатади [7].

Юқоридагилардан келиб чиқиб, қуйидаги асосий хулосаларга келишимиз мумкин.

Биринчидан, ҳуқуқий аниқлик принципи мавжуд ҳуқуқий рецептлар (нормалар) тизимининг изчил бўлишини талаб қилади, ҳеч бўлмаганда жуда яқин давр учун. Бу ҳар бир ҳуқуқий норма етарлича аниқланган, деярли бир маънода талқин қилиниши кераклигини англатади. Шу билан бирга, биз ҳуқуқий норманинг ташқи ифодасининг аниқлиги ҳақида эмас, балки унинг муҳим табиати ҳақида гапирамиз, чунки иккинчисининг аниқлиги барча ҳуқуқ субъектлари учун тенг эркинлик ўлчови сифатида ҳуқуқий норманинг табиатидан бевосита келиб чиқади [8]. Ҳуқуқий норманинг аниқлиги Қонунчилик техникасига қўйиладиган муайян талаблар билан таъминланиши керак; хусусан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш жараёнида қонун тили аниқ бўлиши, ноаниқликни ва бундан ташқари, тўқнашувни истисно қилиши керак. Уни икки томонлама талқин қилишга имкон берадиган норманинг ҳақиқий мазмунини субъектив баҳолаш имконияти ҳам минимал даражага туширилиши керак.

Шундай қилиб, қонуннинг расмий аниқлиги ҳуқуқий аниқликнинг умумий ғояси ва мазмунининг муҳим элементиدير.

Шу билан бирга, ҳуқуқий нормалар тизимининг барқарорлиги нафақат қуйидагиларга асосланганлиги аниқ, ҳар бир ўзига хос норманинг ташқи ифодаси, шунингдек, турли хил ҳуқуқий рецептлар ўртасидаги тизим алоқаларининг изчиллиги ҳисобланади.

Шунга асосланиб, қуйидаги хулосага келиш мумкин: ҳуқуқий аниқлик принципи бир хил ҳуқуқий муносабатларни норматив-ҳуқуқий тартибга солишнинг умумий тизимида қонунларнинг зиддиятини истисно қилишни ҳам назарда тутати.

Ҳуқуқий аниқлик ҳуқуқни қўллаш амалиёти даражасида ҳам намоён бўлади, бу ерда у алоҳида ҳуқуқни муҳофаза қилиш ҳужжатлари, биринчи навбатда якуний суд қарорлари барқарорлигининг кафолати ҳисобланади.

Айниқса, Ўзбекистонда нормаларнинг тез ўзгариши, турлича талқин қилиниши, уларни қўллашдаги зиддиятлар ҳуқуқий аниқликни қарор топтиришни энг муҳим вазифа қилиб қўймоқда [9].

Бир қатор суд ҳужжатларида ҳуқуқий аниқлик принципи қонуний кучга кирган суд қарорларининг барқарорлигини ҳам назарда тутиши бежиз эмас. Суд қарорларини кўриб чиқишнинг асосий юки оддий суд инстанцияларига тушиши керак, деб тахмин қилади ва қонунда фавқулодда шикоят ва текшириш усулларини белгилаш талаб этилади. Жумладан:

- манфаатдор шахсларнинг мурожаатлари туфайли тўлиқ амалга оширилмайдиган тегишли (фақат аслида) иш юритишни очишнинг махсус тартибини белгилаш (уларнинг шахсий манфаатлари учун суд ҳимоясининг қўшимча элементларини амалга оширишни талаб қилиш);

- қонуний кучга кирган суд ҳужжатларини бекор қилиш, ўзгартириш учун қонуний асосларнинг чекланган рўйхатини норматив жиҳатдан бирлаштириш, бу суд қарорларини оддий тартибда бекор қилиш, ўзгартириш асосларига тўғри келиши мумкин эмас (апелляция);

- қатъий (моҳиятига кўра қатъий чекловчи) муддатларни белгилаш, хусусан, текшириш мумкин бўлган муддатларни белгилаш (кўриб чиқмаслик!) уларни ўзгартириш ёки бекор қилиш учун потенциал асос сифатида қонуний кучга кирган суд қарорлари;

- истисно ҳолатда бундай ҳаракатларни такрорий текшириш имкониятини йўқ қилиш.

Кучга кирган суд қарорларининг барқарорлиги принципи алоҳида талқин қилинганга қарамай, биз уни ҳуқуқий ишончнинг умумий принципини сақлашнинг таркибий қисми (элементи) сифатида кўриб чиқиш керак деб ҳисоблаймиз. Ҳуқуқий аниқлик принципининг ишлашини боғлайдиган яна бир жиҳат — бу суд қарорининг бажарилиши ҳисобланади. Юридик адабиётларда суд ҳужжатининг бажарилиши, биринчи навбатда, томонлар ва мансабдор шахслар ёки давлат органларининг якуний қарорда суд томонидан қўлланиладиган қонун қоидаларига риоя қилиш мажбуриятини ўз зиммасига олган ҳолда, қонуний кучга кирган суд қарорининг хусусиятларидан бири сифатида қаралади [10]. Иккинчидан, кўрсатилган ижроларни ҳақиқий давлат ижро этилиши билан таъминлаш мумкин. Шундай қилиб, шу нуқтаи назардан, ҳуқуқий аниқлик ғояси, ҳатто низо тарафлари ёки баҳсли ҳуқуқий муносабатларнинг бошқа иштирокчилари ҳаракат қилишдан бош тортса ҳам, якуний суд қарори ижро этилишининг кафолати ҳисобланади. Унга мувофиқ юқоридагиларни умумлаштириб, биз ҳуқуқий аниқлик принципи қўйидагиларни назарда тутаяди деб тахмин қилишимиз мумкин деб ҳисоблаймиз:

- ҳуқуқий қоидалар (нормалар) аниқ ва аниқ бўлиши керак (қонуннинг расмий аниқлиги принципининг элементи);

- бир ҳил ҳуқуқий муносабатларни тартибга солиш тизимида амалдаги ҳуқуқий тартибга солиш қонунларининг зиддиятлари ва уларни қўллаш амалиёти чиқариб ташланиши керак;

- қонуний кучга кирган суд қарорларини кўриб чиқишнинг институционал механизмлари унинг барқарорлигини таъминлаши керак; назарий жиҳатдан рад этилмаслик (суд актининг барқарорлиги принципининг элементи);

- якуний суд қарори аслида ижро этилиши керак.

Бундан келиб чиқадиган бўлсак, ҳуқуқий аниқлик принципи амалиётда қўлланилса, суд қарорининг асослилиги ва барқарорлиги таъминланади ва бу шунчаки суд қарорининг якунийлигини, давлат томонидан низо суд процедураларида ниҳоят ҳал қилинганлигини тан олишни англатади.

Ўз навбатида, юқорида таъкидлаб ўтилганидек, суд қарорларини кўриб чиқишнинг мақбул механизмларини яратишни талаб қиладиган ҳуқуқий аниқлик принципи қонуний кучга кирган суд ҳужжатлари барқарорлигининг кафолати ҳисобланади.

Ҳуқуқшунос олим Клип Андренинг фикрича *Nulla poena sine lege certa* — аниқ бўлмаган қонун бўйича жазо йўқ. Жиноий ҳуқуқбузарликлар аниқ белгиланиши керак. Ҳуқуқий аниқликнинг бу тамойили олдинги талаб билан биргаликда ҳар бир фуқарога ўз ҳаракатларининг қонуний ёки ноқонуний хусусиятини олдиндан кўра билиш имконини беради. Бу тамойил Европада умумий қабул қилинган [11].

Йигирманчи асрнинг бошларидаёқ рус ҳуқуқшуноси И. А. Покровский таъкидлади: “Биринчи ва энг муҳим талаблардан бири ривожланаётган инсон шахси томонидан қонунга тақдим этилган, ҳуқуқий аниқлик талаби ҳисобланади [12].

Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги учун ҳуқуқий аниқлик принципи янги принцип ҳисобланади, шунинг учун, унга нафақат ҳуқуқшунос олимларнинг, балки мутахассисларнинг ҳам эътиборини тортиши табиий.

Ҳуқуқий аниқлик принципининг кўп ўлчовли табиати ҳуқуқий аниқлик унинг муҳим тартибга солувчилигини белгилайди ҳуқуқий тартибга солишнинг барча босқичлари учун амалий қийматини кўрсатади.

Ҳуқуқшунос олим Л. Морозова томонидан ҳуқуқий аниқликнинг намоён бўлиш шакллари хилма-хиллиги муҳокама қилинади. Унинг фикрича қайд этилган бу туркумни тор ва кенг маънода кўриб чиқиш мумкинлиги баён этилган. Яъни тор маънода ҳуқуқий аниқлик ҳуқуқий нормаларнинг сифатини баҳолаш мезони бўлиб хизмат қилади. Кенг маънода у индивидуал ҳуқуқий ҳужжатларнинг барқарорлигининг кўрсаткичи сифатида ишлайди [13].

Ҳуқуқшунос олим Н. С. Бондар фикрича ҳуқуқий аниқлик универсалликни ўзида мужассам этади ва юридик соҳа фаолиятда универсал принцип ҳисобланади [14].

Бизнинг фикримизча ҳуқуқий аниқлик принципи бу – қабул қилинаётган қонун ҳужжатлари нормаларининг аниқ ва лўнда ифодаланиши, уларнинг қўлланилишида қийинчиликлар ва ноаниқликлар англашилмаслиги, ҳуқуқ нормаларининг тизимли боғлиқлиги, уларда зиддиятлар ва бўшлиқларнинг йўқлиги, қўлланилган сўзлар ва атамаларнинг тушунарли ҳамда кўзланган мақсадга мувофиқлиги билан белгиланади.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни расмий шарҳлаш жараёнида уларга нормаларни аниқлаштиришга қаратилган тузатишлар, ўзгартишлар, қўшимчалар киритилишига йўл қўйилмайди [15].

Хулоса. Бизнинг фикримизча, ҳуқуқий аниқлик принципи талабларига риоя этилиши норматив-ҳуқуқий ҳужжатда ноаниқликлар имкон қадар бартараф этилишига, уларнинг амалиётда нотўғри ёки зиддиятли тарзда қўлланилиши ҳолатларини камайтиришга хизмат қилади ва қонунчиликда ноаниқликлар, тушунмовчиликлар ҳамда зиддиятлар кам кузатилишига асос бўлади.

Ўз навбатида, юқорида таъкидлаб ўтилганидек, ҳуқуқий аниқлик принципининг қўлланилиши суд қарорларини кўриб чиқишнинг мақбул механизмларини яратишни ва қонуний кучга кирган суд ҳужжатлари барқарорлигининг кафолати ҳисобланади.

Adabiyotlar/Literatura/References

1. Maxeiner, James R. [Some realism about legal certainty in globalization of the rule of law. Houston Journal of International law](#) (Fall 2008).
2. Ш.Сайдуллаев, Давлат ва ҳуқуқ назарияси, Тошкент-2018 йил.
3. Х.Одилқориев, Давлат ва ҳуқуқ назарияси, Адолат-2021 йил.
11. 12. 13. 14. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – 6-е изд., стер. – М., 2013. – С. 91.
4. Л.Морозова, теория государства и права, Российское юридическое образование, 4-е издания.
5. [Постановление Конституционного Суда РФ от 5 февраля 2007 г. № 2-П // Российская газета. – 2007. – 14 февр.](#)

6. Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : АЗЪ, 1994. – 902 с.
7. Nulla poena sine, lege nulla poena sine lege (лат. “қонунсиз жазо йўқ”) — ҳуқуқий принципи, унга кўра ҳеч ким қонун билан тақиқланмаган қилмиш учун жазоланиши мумкин эмас.
8. Бондарь, Н. С. Правовая определенность – универсальный принцип конституционного нормо-контроля / Н. С. Бондарь // Конституционное и муниципальное право. – 2011. – № 11. – С. 4–10.
9. Ходжаев Бахшилло Камолович. О‘збекистонда суд претседенти: ҳуқуқий аниқлик ва stare decisis доктринаси. YURISPRUDENSIYA HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI. 22-бет 2023-йил 3-сон. . ISSN: 2181-1938 DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.
10. Сахнова, Т. В. Курс гражданского процес- са: теоретические начала и основные институты /Т. В. Сахнова. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 696 с.
11. Klip, André. [Substantive Criminal Law of the European Union](#) (англ.). — Maklu, 2011. — P. 69.
12. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – 6-е изд., стер. – М., 2013.
13. Морозова Л. Правовая определенность как общеправовой универсальный принцип реализации права, Социально-экономические явления и процессы. Т. 12, № 3, 2017, Ст 250-254.
14. Бондарь, Н. С. Правовая определенность – универсальный принцип конституционного нормо-контроля / Н. С. Бондарь // Конституционное и муниципальное право. – 2011. – № 11. – С. 4–10.
15. Ўзбекистон Республикасининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисидаги Қонуни. ЎРҚ-682сон, 20.04. 2021 йил.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).